

Szentendrét a 18. század második felében egy sor természeti csapás érte. A náddal, szalmával fedett házak tetői gyakran lángra lobbantak, és előfordult, hogy egész utcasorok leégtek. 1765-ben 7 ház károsodott. Kamrák, fészerek és kisebb házak égtek le, ahol a hordókat, kádakat, a magtárakban levő gabonát, lisztet, korpát érte károsodás.

1781. szept. 6-án ismét tűz volt a városban, összesen 4 családot érintett a vész. A legnagyobb kár Hradek Miklóst érte (880 Ft), akinek mindkét háza, boltja, pincéje leégett, elpusztult terménye, megégtek gazdasági berendezései, ruhái is.

1783-ban két nagyobb tűzeset volt Szentendrén. Ápr. 17-én 23 ház égett le, az összes kár 6692 Ft 91V2 x volt. A háztulajdonosok mellett 3 háználküli lakos is károsodott. Legjobban Vitanovics Pál szappanos családja szenvedett a tűztől, akinek háza, égető konyhája, pincéje, szappanos műhelye pusztult el, és kára 1315 Ft volt. Ebben a tűzvészben több iparos műhelye, szerszáma, készáruja égett meg. Például Kupcsik József gombkötő, Fridrich Vencel takács, Sturm Antonovics kádár műhelye, Thodorovits Sándor kereskedő boltja.

1783. máj. 7-én 12 ház égett le, és a kár 1596 Ft volt. A tűz elsősorban a házak fa és nád részeit érintette, a berendezésekben azonban nem tett kárt.

1790-ben januárban ütött ki tűz. 27 ház égett le, és ezen kívül 12 ház nélküli lakót ért károsodás. Egy egész utca égett porrá, ahol főként szőlőtermelők laktak. A kár összesen 2533 Ft volt.

A Duna-parti réteket az árvizek látogatták. A város pomázi határában levő mocsár és maga a Nádas-tó is az árvizek után maradt vissza. A Duna árja azonban időnként elérte az alacsonyabban fekvő házakat is, 1744, 1748, **1768, 1770**, 1775, **1780, 1781, 1789, 1795**, 1799 voltak az árvizes évek.

A legnagyobb víz 1775-ben volt, amikor 167 házat vagy egyéb építményt ért károsodás, és összesen 11 825 Ft érték pusztult el. Főként a vályogból, sárból épült házak, kamrák dőltek össze, de károsodtak a kőépítmények is. Elpusztult az érintett műhelyek berendezése, néhol egyes bútorok és ruhaneműk. Egyes esetekben nádat, szalmát, gabonát is feljegyezték a károk

felmérése alkalmával. Az 1775-ös árvíz a 18. században a Duna legveszélyesebb áradása volt, amely más városokban is — például Pesten, Vácott hasonló károkat okozott. Pest megye ezért lépéseket tett a szabályozás megkezdésére. 1789-ben ismét jelentős árvíz volt a városban. Ekkor a károsultak száma 135 volt, az összes kár 6307 Ft. Az egyes házak, műhelyek, egyéb építmények esetében a kár jelentős összeget tett ki, és a Duna elöntötte a parton levő szántóföldeket is.

A természeti csapásokat követően a házakat újjáépítették. A meggazdagodó családok vállalták ezt a feladatot, és a város utcáin a 18. század végén egyre több kőből épült, a tűznek jobban ellenálló tetőzettel fedett ház állt. A tönkrement családok jó része hazátlan zsellér lett, hiszen saját erejéből nem tudott talpra állni. Az árvizek, tűzesetek így sajátos módon járultak hozzá a város lakosságának további vagyoni differenciálódásához

A várost a 19. század első felében is érték természeti csapások. Köztük legnagyobb az 1838-as árvíz volt, amely márc. 13—16. között öntötte el a város alacsonyabban fekvő területeit, összesen 177 ház dőlt össze, megrongálódott 112. Az összes kár 86 214 Ft-ot tett ki, ebből 60 311 Ft épületkár volt, 19 782 Ft károsodás pedig a bútort és berendezést érte. Az újjáépítés a városnak igen sok gondot okozott. Az állatállomány egy része elpusztult, tönkrementek az iparosok szerszámai és a mezőgazdasági eszközök is. Félő volt, hogy a lakosság elhagyja a várost, és másutt keres megélhetést. A bíró 16 000 Ft kölcsönt kért a kamarától, hogy az újjáépítést meg tudják kezdeni.

Az árvíz miatt megnehezedett a közlekedés is. Az utakat víz borította, a dunai átkelő forgalom csökkent, a kikötés a megrongálódott partszakaszon egyre nehezebbé vált. A rév bérlője kérte, engedjék el számára az árendát, mert semmi haszna nincs a vállalkozásból.

Az árvízben a téглаégetők és a mellettük épült raktárak is tönkrementek. A városi tanács parancsot adott, hogy a víz elvonulása után a téglát gyűjtsék össze, hogy azt a házak újjáépítéséhez használhassák.³⁶⁵ 1842-ben az újjáépítési munka már befejezéséhez

közeledett.

A városi tanács ülésén felmerült a további veszély elhárításának kérdése is. Gondot okozott, hogy a folyó partján nem voltak gátak, amelyek a jeges árvizet felfogták volna. A városi tanács

felmérte a lehetőségeket, azonban azt is megállapították, hogy a gátak óriási összegekbe kerülnének, így elvetették a javaslatot.³⁶⁷ A természeti csapások az 1838-as árvízzel nem szűntek meg. 1847 nyarán sáskaveszély fenyegette a határt.³⁶⁸ Örökét állítottak az exponált pontokra, akik kévéket gyújtottak fel, ha veszély közeledett. 1849 nyarán kolerajárvány ütötte fel fejét.

A dunai árvizeken kívül áradást okozott a pomázi határban levő Dera-patak és a Nádas-tó is. 1839-ben a tanács a megyei törvényhatóságtól szakértőt kért a patak felülvizsgálatára, a szabályozás megindításához. 1846-ban mérnököt küldtek ki, aki felmérte a területet, meghatározta a szántóföldek helyét a patak mentén, majd 1848-ban született döntés a szabályozásról.

Probléma volt a Nádas-tóval is. Tavaszi esőzések után vize megáradt, és elöntötte a környéken levő szántókat, réteket. A tó felesleges vizét a Dunába árok vezette le. Határozat született arról, hogy az árkot kimélyítik, és így az több vizet fog a Dunába vezetni.

A Duna áradása 1838-ban országos méretű csapás volt. A Dera-patak és a Nádas-tó vize azonban nem emelkedett jelentősebben a korábbi időszakhoz képest. A gondok a művelési ágak szerkezetének megváltozása miatt jelentkeztek. A réteket a lakosok feltörték, a szántók egyre közelebb kerültek a patak és a Nádas-tó árteréhez.

A lakosság a szűk határban igyekezett minél több szántóterülethez jutni, azonban ezeken a helyeken a vetés egyre jobban ki volt téve az elöntés veszélyének.

1863-ban a város határában lecsapolták a Nádas-tó környékét, 300 hold jó szántóföldhöz jutottak. Megerősítették a Duna-partot is, azonban ez nem bizonyult elegendőnek.³⁸⁹ 1876-ban ismét árvíz pusztított a városban. 1875 decemberében a csapadékos időjárás miatt a Duna megáradt. 1876 januárjában Bécsben és Pesten árvíz volt, febr. 22-én a Szentendrei-szigetet borította el a víz. Febr. 23-án a jeges Duna Szentendre városban lépett ki medréből, és elöntötte a partmenti házakat. 180 ház állt vízben, de sok nem omlott össze, mivel ezek zömmel kőből épültek.³⁹⁰ A Duna menti védőgátak építésének ügye ezért újra napirendre került, bár anyagi lehetőségek hiányában a törekvéseknek nem volt eredménye. Sok vita után 1883-ban befejeződött a Dera-patak szabályozása. A patak alsó, 3 km-es szakasza a sok hordaléktól — minden korábbi szabályozás ellenére — függő mederré alakult, és árvizeket okozott. A megye már a korábbi években többször felszólította a városi tanácsot, hogy a medret tisztítsák ki, erősítsék meg a partjain épült gátakat. 1880-ban esőzések alkalmával az egyik gát

átszakadt, és a víz elöntötte a szentendrei határ legértékesebb részét.

A megyei törvényhatóság és a város vitatkozott arról, ki köteles a patak szabályozására. A városi tanács szakértőt kért a vízrajzi térkép elkészítésére, és kérését a megyei törvényhatóság teljesítette. A szakértőként küldött kultúrmérnök a pomázi határban kezdte meg a munkát. Ekkor a helyi birtokosok tiltakoztak tevékenysége ellen, mivel a szakértő költsége jórészt őket terhelte. A felső szakaszon a Derát nem kellett szabályozni, de a térkép elkészítése — az alsó szakasz sikeres szabályozása érdekében — itt is fontos volt.

A szabályozási tervet a kultúrmérnökség 1881 októberében készítette el. Eszerint a szentendrei, budakalászi és pomázi határban töltést építettek a patak mentén, a medret pedig kitisztították. 1883-ban lecsapolták a patak környékén levő mocsarakat is, amelyek vizét föld alatti csatornán vezették a Dunába.³⁹¹ A mentesített terület kb. 300 hold volt, ami a város legjobb szántóföldje lett. 1883-ban beváltak a gyenge védőgátakkal kapcsolatos aggodalmak, és a Duna árvize ismét pusztított. Ezúttal a házak nem kerültek víz alá, az áradás csak a Duna menti országúton okozott kárt.

1885-ben a pomázi határban kellett a szántóföldeket a hegyékből lezúduló víz ellen megvédeni. E célból Szalay Dezső kultúrmérnököt küldték a területre. Tervei alapján körtöltést építettek, és a felesleges vizet csatorna segítségével vezették le.³⁹³ 1886-ban rendezték a Cseszma nevű forrás környékét is. A forrás vize egy kerten folyt keresztül a Dunába, és a kert emiatt elmocsarasodott. A forrásvíz számára szintén csatornát építettek.

A patak szabályozásával, a mocsarak lecsapolásával a lakosság a termőterületet igyekezett növelni, hogy a szűk határban a fejlődés és terjeszkedés legalább ebben az irányban biztosítható legyen. A munkák befejezése után a hegyékből lezúduló víz nem veszélyeztette a szántókat és szőlőket, a Dera-patak nádasai helyén pedig virágzó kertgazdaságokat lehetett létesíteni.

"A fennálló törvény és a hozott képviselőtestületi véghatározat alapján tisztelettel felkérem, hogy a bekövetkehető árveszély esetére a vezetése alatt álló iskolának helyiségeit a leginkább veszélynek kitett dunaparti lakosság menedékhelyéül rendelkezésre bocsájtani szíveskedjék. Tekintettel arra, hogy a felsőbb községeket az árvíz már elöntötte, a délután vagy az esti órákban várható Szentendrén a veszély bekövetkezése, ennél fogva felkérem arra, hogy az iskola helyiségeit már a délutáni, illetve az esti órákban rendelkezésre bocsájtani szíveskedjék. Szentendre, 1929. évi március hó 22-én." (A polgármestert helyettesítő tanácsnok levele

Szombathy Béla polgári iskolai igazgatónak) (ad 1216/1929. sz. polgármesteri irat; Pest Megyei Levéltár, Váci Osztály)

Szentendre város 1937. évi zárszámadásából:

".;«.,a város közjogi jövedelmei 1937. évben kedvezően alakultak, míg a háztartási bevételeknél némi visszaesés mutatkozik, az 1937. évi árvíz által okozott károk miatt. Az árvíz a termés 90%-át tönkre tette, a így a földbérlők fizetési kötelezettségüknek nem tettek eleget." (85. tárgy) (A képviselőtestület 1938. május 18-i ülésének jegyzőkönyve)

Machál Istvánnak 800, Mannász Lajosnak 200 pengő árvízsegélyt szavazott meg a testület. "A tavaszi árvíz alkalmából Szentendre városban hála a Gondviselésnek, csak két lakóház dőlt össze, mégpedig Machál Istváné és Mannász Lajosé." (A képviselőtestület 1.940, szeptember 5-i ülésének jegyzőkönyve)

Február8.:Jégzajlás,jégtorlasz Római fürdő alatt- "...a várost oly magas árvíz lepte el, melyre emberemlékezet óta nem volt példa." (Polgármesteri jelentés az '1945. évről. Ferenczy Múzeumi Adattár, 853-74.)

"Az, Országos Vízgazdálkodási Hivatal irányítása mellett a vízvezeték-hálózat fektetése az 1949- évi május hó 3. napján - az ünnepélyesen megtartott első kapavágással - megkezdődött. A vízforrás szolgáltatásához szükséges kutak építését befejeztük. A víztározó medence részére szükséges ingatlanokat vétel és csere útján biztosítottuk, A meginduló kiépítési munkálatokat a május 31-én bekövetkezett dunai áradás nagy veszélynek tette ki. A honvédség alakulatai két napon át megfeszített munkával a Duna árvize ellen védőgátakat húztak, amellyel sikerült a félig kész munkát az árvíz pusztításától megóvni. A vízvezeték építési munkálatai zavartalanul folynak és előreláthatóan október 1-én a lakosság részerc a vízszolgáltatás megindul."

Árvízkárok az 1965. július 15-i állapot szerint:

épületkár: 1,158/m Ft

utak, járdák: 987/m Ft

sétányok, parkolók: 1350/m Ft (pl. papszigeti bisztró, kemping)

vízvédelmi műtárgyak: 2500/m Ft (csatorna, zsilip, kút)

mezőgazdaság, kertészet: 6078/m Ft.

Összesen: 12.073/m Ft. (Az 13-i tanácsülés jegyzőkönyve)

A 140 tagú Április 4. TSz. 900 holdjának 70-80%-át ellepte az árvíz és a belvíz, megsemmisült

a kertészet és a díszfaiskola. Ennek ellenére a tsz mérleghiány nélkül zárta az évet.

"Soha nem látott árhullám a Dunán, a Bükkös-patak szüntelen áradása, a hegyekből aláömlő víztömeg egyes utcákat közvetlen és súlyos veszélybe sodort." "A víz szintje már a 30-as évek félelmetes árhullámának magasságát is meghaladja." "A városjelesre vizsgázott emberségből." (Pest Megyei Hírlap Szentendre melléklete, 1966.június 16.,június 19.,június 23.)

"A Caming -Rally szervezése és előkészítése az utolsó szakaszába lépett, amikor a dunai árhullám július 28-án lehetetlenné tette a lebonyolítást. A kempinget a kérdéses napon kiürítettük. A megyei hivatal az első árhullám levonulása után azonnal hozzálátott az árvízkárok helyreállításához, s így lehetőség nyílt arra, hogy az utolsó Rally szakaszon részt-vevő vendégek visszatérjenek a Papszigetre. Külön örömeinkre szolgált, hogy a nemzetközi szervezet elnöke és főtákará valamint az egyes tag-államok vezetői a hivatalos eseménysorozat után a Papszigeten akarták pihenőidejüket eltölteni. Elmondták, hogy a papszigeti kempinget Európa egyik legszebb táborának tartják. Annál nagyobb volt sajnálkozásunk, amikor augusztus 21-én a második dunai árhullám megjelenésével a kempinget ismét ki kellett üríteni. Az európai kempingezés legjelentősebb képviselői sajnos emiatt nem a legkellemesebb benyomásokkal távoztak Szentendréről."

(Jelentés az idegenforgalmi idény tapasztalatairól az 1966. november 11-i tanácsülésen)

Az árvíz miatt 1975-ben is ki kellett üríteni a papszigeti kempinget. "A Pannónia utca lakói az elmúlt félévben másodszor kényszerültek költözködéssre."

(Pest Megyei Hírlap 1975. július 12., augusztus 2.)

Az árvíz után a Papszigeten "...huszonöt ember dolgozik megfeszített munkával, hogy minél előbb megnyithassa kapuit a fürdő."

(Pest Megyei Hírlap, 1979.július 19.)

Víz alá került a Papsziget a múlt heti nagy árvíz idején, a 11-es műút és a Duna közti lakóházakat, a Pannónia úti óvodát is ellepte a víz. Eddig két családot kellett kiköltöztetni a Rákóczi és Alkotmány úti iskolába.

(Pest Megyei Hírlap, 1981. márdus21.)

A papszigeti kemping lakóit az újabb dunai árvíz miatt Leányfalura kellett áttelepíteni.

Augusztus közepén nyithat újra a strand és a kemping.

(Pest Megyei Hírlap, '1981. augusztus 1, augusztus 8.)